

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

(Geography Teachers' Views on the Revised High School Geography Curriculum)

Yrd. Doç. Dr. Hamza AKENGİN¹

ÖZET

Coğrafya öğretimi ile ilgili sorunlar hemen hemen her ülkede yaşanmaktadır. Zaman zaman öğretim programlarında yapılan değişikliklerle sorunlu görülen öğretim alanlarında toplumun beklentileri ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın beklentilerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Coğrafya öğretiminde amaç sorumluluk sahibi, ülkesini ve çevresini tanıyan, ülkesinin zenginlikleri yanında sorunlarını da bilen, sorunlara çözüm üretebilecek bireylerin yetiştirilmesini sağlamaktır. Bu amaçla coğrafya öğretim programları zaman zaman gözden geçirilmekte, değişen şartlar da dikkate alınarak yeniden düzenlenmektedir. Ülkelerin kalkınma stratejilerine uygun olarak yeniden düzenlenen ve uygulamaya konulan öğretim programlarının uygulayıcısı okullarda veya sınıflarda derse giren öğretmenlerdir. Dolayısıyla programın işleyişinin sorgulanması, eksiklerin tespiti bakımından öğretmenlerin düşünceleri ve karşılaştıkları sorunların bilinmesi önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, 2005 yılında yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanan lise coğrafya programının uygulayıcıları olan öğretmenlerin program hakkındaki görüşleri doğrultusunda yeni programın olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilerek, yeni programın klasik coğrafya öğretim programından farklılıklarının belirlenmesidir.

Verilerin toplanmasında uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgiler anketi ile programın bazı niteliklerini belirlemeye yönelik açık uçlu sorular kullanılmış, ayrıca yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerden faydalanılmıştır.

Sonuç olarak yeni coğrafya öğretim programının hem içerik hem de öğretim stratejisi, yöntemi ve teknikleri ile kazanımlar boyutunda önceki

---

¹ M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler ABD. Öğretim Üyesi.

programlardan önemli farklılıkları olduğu anlaşılmaktadır. Programın uygulayıcısı olan öğretmenler, yenilenen coğrafya öğretim programının öğrenciyi merkeze aldığı, yaparak, yaşayarak, keşfederek öğrenmeyi teşvik ettiği ve coğrafyayı yaşamın bir parçası haline getirdiği görüşündedir.

***Anahtar kelimeler:** Coğrafya, coğrafya öğretimi, öğretmen görüşü, coğrafya öğretmenleri, yenilenen coğrafya öğretim programı.*

ABSTRACT

Problems are experienced in geography teaching in almost all countries. Modifications made to curriculums from time to time aim to meet the expectations of the community and the Ministry of National Education in the problematic fields of education. The purpose of the geography teaching is to bring up individuals that are responsible, know their country and environment, have knowledge of the wealth as well as the problems of their country, and that produce solutions for the problems. To this end, geography curriculums are reviewed from time to time, and revised taking into consideration the changing conditions. The implementers of curriculums revised and put into practice in line with the development strategies of countries are the teachers. Consequently, it is important to know the views of teachers and problems they encounter with a view to identifying the deficiencies.

The purpose of this study is to determine the views of teachers, who implement the high school geography curriculum prepared in 2005, about the curriculum itself, and to identify the differences of the new curriculum from the classical geography curriculums by manifesting the positive and negative aspects of the new curriculum.

Personal characteristics test created by the researcher obtaining specialist opinions, as well as the open-ended questions aimed at determination of some characteristics of the curriculum were used for obtaining data, and also information obtained from face-to-face interviews were utilized.

As a result, it is seen that the new geography curriculum has very significant differences from the previous curriculums in terms of the contents and the teaching strategies, methods and techniques, as well as skills. The teachers that are the implementers of the curriculum are of the opinion that the revised geography curriculum places the student in the center, encourages learning by doing, experiencing and exploring, and makes the geography a part of the life itself.

***Key words:** Geography, geography teaching, teachers' views, geography teachers, revised geography curriculum.*

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de ilk ve ortaöğretimde coğrafya konularının öğretimi ile ilgili sorunlar olduğu, buna çözüm arandığı bilinmektedir. Bu sorunların bir kısmı müfredat ile ilgili iken, bir kısmı öğretmenlerin nitelikleri ve benimsenen öğretim yöntemleri ile ilgilidir.

Yeni nesillere yaşadığı mekânı ve dünyayı tanıtmaya, dünya üzerindeki farklılıklar ve benzerliklerin sebeplerini, bunların sonuçlarını değerlendirmeyi öğretmek coğrafya dersinin amacını oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar coğrafya derslerinin içeriği ve öğretimi ile ilgili bir takım sorunlar olduğunu göstermektedir. Coğrafya öğretimi ile ilgili sorunların bir kısmının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ortak olduğu da anlaşılmaktadır. Bu sorunlar her ülkede farklılık göstermekle birlikte müfredat, öğretmenlerin nitelikleri, öğretim yöntemleri, ders kitapları ölçme-değerlendirme teknikleri, araç ve gereç kullanımıyla ilgili olanlar başlıca ortak sorunlardır.

Sorunların çerçevesini çizilebilir ve sadece Türkiye’ye özgü olmadığına dikkat çekebilir için bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki durumun genel olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir. Coğrafya öğretiminin Nijerya’da karşı karşıya kaldığı sorunların başında; yeterli ve nitelikli öğretmen bulunmaması, konuların öğrenilmesinin teşvik edilmemesi, öğretim materyallerinin yetersizliği ile özellikle öğretimi destekleyici arazi çalışmasının yapılamaması gelmektedir (Ajibade ve Raheem, 1999). İngiltere’de birçok okulda coğrafya ile ilgili sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. İngiltere’de bir okul müdürü coğrafya zümre başkanına diyor ki; “Öğretmenlerimiz arazi gezileri ile fazla zaman harcıyorlar. Coğrafya böyle şeyler olmadan da öğretilir. Önemli olan öğrencilerin ülke ve başkentlerin yerini bilmesidir. Bunun için onları geziye götürmeye gerek yoktur.” (Akengin, 2007). Coğrafya öğretimi konusunda araştırma yapanlardan biri olan Bell (2005); İlkokulların çoğunda en kötü öğretilen dersin coğrafya olduğuna dikkat çekmekte ve ortaokullarda coğrafyanın popüleritesinin azaldığını belirtmektedir. Leaf (1996) ise, İngiltere ve Galler’deki okullarda gerçekten çok iyi ve heyecanla çalışan coğrafya öğretmenlerinin olduğuna vurgu yaparak, öğretmenlerin öğrencileri için kaliteli öğretim materyalleri ile simülasyonlar üretip kullandığına dikkat çekerken, yine

de coğrafya öğretiminde ciddi problemlerin olduğunu dile getirerek sorunun, coğrafi görünümün anlamlandırılması ve çocukların coğrafi bakımdan entelektüel gelişiminin istenen seviyeye ulaşmaması ile ilgili olduğundan bahsetmektedir. Kanada coğrafya eğitim konseyi (CCGE) başkanı Beth Dye coğrafya eğitimini ve yeni nesillerin coğrafi kültür kazanmış olmalarını bir **prestij meselesi** haline getirerek “Araştırmalar gösteriyor ki coğrafi bilgilerini geliştirmek üzere daha çok öğrenci sınıfta bırakılmaktadır. Bizim çocuklarımız harita okuyamıyor, illerin yerini, bölge, şehir veya önemli fiziki özellikleri bilmiyor. Bu coğrafi bilgi eksikliği utandırıcı olmaktan daha çok dünya toplumu içinde Kanada’nın statüsünü tehdit ediyor” demektedir.

Türkiye’de coğrafya eğitiminin sorunları çok sayıda araştırmacı tarafından farklı boyutları ile incelenmiş ve ortaya konmaya çalışılmıştır. Yeni programının ortaya çıkış sürecinin anlaşılabilmesi bakımından bu konuda gerçekleştirilen çalışmaların bir bütünlük içinde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Eğitimcilere göre bir eğitim programının sahip olması gereken özelliklerin başında işlevselliği, yani programın içeriğinin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi, bireylerin yeteneklerini ortaya çıkarması, esnekliği, gelişen teknoloji ve bilimin getirdiği yenilik ve değişimler ışığında konuların ayrıntılarını belirlemesi, hangi yöntem ve tekniği kullanacağını tespit etme imkanı sağlaması gerekmektedir (Engin, Akbaş ve Gençtürk, 2003). Bu noktada 2005 öncesi coğrafya öğretim programlarının işlevsellik bakımından toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediğine dikkat çekilmektedir. Bu konuda Demircioğlu (2004) şu tespiti yapmaktadır: “sosyal bilimlerin temel disiplinlerinden biri olan coğrafya dersinin genel amaçları arasında, çağımızın etkin bireylerinin sahip olması gereken ve üst düzey düşünme becerisi gerektiren amaçlardan bahsetmemiş olması, coğrafya müfredatımızın bulunduğu yeri göstermesi bakımından önemlidir”.

Akınoğlu (2005) coğrafya öğretimindeki en önemli sorunlardan birinin “öğrencilerin ve öğretmenlerin derse bakış açısı” olduğunu hatırlatmakta ve “öğrencilerin bilgi yığnında boğulduğunu, bu bilgileri pratik yaşamla bağdaştıramadıklarını, bunun sonucu olarak çoğu öğrencinin coğrafya dersini zor ya da sıkıcı bir ders olarak nitelediklerini belirterek bu durumu, coğrafya dersindeki başarının düşük olmasının

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

sebebi olarak görmektedir. Benzer bir ilişkilendirme de Taş (2008) tarafından yapılmıştır. Taş'a göre "Coğrafya öğretimindeki problemlerden biri de öğrencilerin coğrafi olaylara mekânsal bir bakış açısı ile bakmamalarının sonucu olarak, sadece dünyadaki olguların dizilişine bakıp, onları kuru bilgi olarak ezberlemeleridir. Bu bilgi ise günlük hayatta öğrenciye önemli bir fayda sağlamamaktadır".

Tümertekin ve Özgüç (2000) bir taraftan coğrafi kültürün önemine "Coğrafyayı bilmek geçmiş anlamamıza yardımcı olacağı gibi, geleceğe de ışık tutacaktır" ifadesi ile vurgu yaparken, diğer taraftan da "coğrafyanın, toplumda yer adlarını ezberlemekten ibaretmiş gibi algılandığına dikkati çekerek, yer adlarını bilmenin, coğrafyanın araçlarından yalnızca biri olduğunu" dile getirmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2002). Bu konuda bir başka tespit ise; "Coğrafya eğitimcilerinin en çok yakındığı sorunlardan birisi coğrafyanın ülke, yer adı, dağ ya da başkentleri ezberlemekten ibaret bir bilim olduğu yönünde kamuoyunda ve coğrafyacı olmayanların zihninde oluşmuş olan kanaattir" (Arı, 2008) şeklindedir. Okullarda verilen eğitim- öğretim faaliyetleri ve öğretmen nitelikleri dikkate alındığında, öğrenciler için coğrafyanın anlamı ve coğrafya öğretiminde olumsuz sonuçlara ulaşıldığı görülür. Bu sonuçlar; okullarda coğrafya öğretiminin ezbere yönelik, yaratıcı ve bağımsız düşünceden yoksun, katı ve anlayışsız bir biçimde yapıldığını göstermektedir. Bu yargıyı bugün birçok eğitimci ve öğrenci coğrafyayı dağ, dere, ırmak, şehir isimlerini ezberlemek olarak algılaması (Akbulut, 2004, Başbüyük ve Çıkılı 2002) desteklemektedir.

Orta öğretimde niçin, hangi yöntem-teknik ve ilkeler izlenerek ve hangi araç gereçler kullanılarak coğrafya eğitimi yapılmalıdır? sorusu üzerinde, herhangi bir görüş belirtilmiş değildir. Bu önemli yöntem eksikliği nedeniyle, coğrafya bölümlerinden mezun olup da, meslek olarak coğrafya öğretmenliği branşını seçen öğretmenlerin, coğrafya derslerini, birçok orta öğretim öğrencisi için sevimsiz dersler durumuna getirdikleri görülmektedir (Doğanay, 2002). Sorunun sadece yöntem eksikliği ile sınırlı olmadığını tespit eden Doğanay (2002); "Coğrafya eğitiminde yöntem eksikliği ve orta öğretimde akademik bilgi yüklenmeye kalkışılmasının aydınların zihninde bile coğrafyanın, tasvire dayanan ezbere bir ilim şeklinde yerleşmesi gibi, gerçek dışı algılamaları

da beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Yapılan bir araştırmada, okullarımızdaki coğrafya öğretiminde, geleneksel yöntemlerin (anlatım ve soru cevap) daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir (Saban, 2002). Öztürk (2004) “Ortaöğretim coğrafya öğretmenlerinin öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilme yeterlilikleri” üzerine yaptığı çalışmasında “coğrafya öğretmenlerinin klasik yöntemler kullanmaya devam ettiğini, buna karşılık coğrafya öğretiminin vazgeçilmez unsurlarından biri olan gezi-gözlem yöntemini ‘hiçbir zaman’ kullanmadıklarını” tespit etmiştir. Coğrafya derslerinde gezi-gözlem gibi vazgeçilmez öğretim tekniklerinin kullanılmaması, coğrafya dersini monoton bir hale getirmektedir. Coğrafya dersinin içeriğinde çok sayıda terim, kavram ve yer adlarının bulunması da öğrencilerin öğrenmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, öğretim sırasında çok fazla ezbere dayalı bilgi verilmesi de, coğrafyanın sevimsiz bir ders olmasına ve bu dersin yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır (Şahin, 2001). Yukarıda bahsedilenlere ilave olarak hem ders kitaplarının içeriği hem de ölçme değerlendirme ile ilgili sorunlar olduğuna Yaşar (2005) şu tespiti ile dikkat çekmektedir: “Orta öğretim coğrafya ders kitaplarında yer alan ölçme ve değerlendirme çalışmaları hem nicelik açısından hem de soruların nitelikleri açısından yetersizdir.”

1941 yılından başlanarak 2005 yılına kadar coğrafya öğretim programlarında yapılan düzenlemeler köklü bir değişim ve yenilik getirmemekle birlikte, bazı konuların eklenip bazılarının da çıkarılmasına rağmen, programlar adeta birbirinin benzeri niteliklerini taşımıştır (Gümüş, 2004). Söz konusu dönemde içinde bulunulan çağın özellikleri, değişen şartlar, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar, bilim ve teknolojideki gelişmeler programa yansıtılamamıştır. Bu olumsuz gelişmeler coğrafyanın yer adları ezberlemekten başka işleve sahip olmayan, sıkıcı bir ders olarak algılanmasına sebep olmuştur (Engin, Akbaş ve Gençtürk, 2003).

Yukarıda çizilen çerçeveye bakıldığında Coğrafya öğretiminin sorunlarının sadece Türkiye’ye özgü olmadığı anlaşılmaktadır. İngiltere ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerle, Nijerya ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin önemli bir kısmında müfredattan, öğretmenlerin niteliklerine, öğretim yöntemi ve teknikleri yanında, öğretim materyalleri ile ilgili olarak sorunların olduğu da görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığının eğitim öğretim faaliyetlerinin tamamını içerisine alan yeniden yapılandırması sonucunda ilk ve orta öğretim

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

programları gözden geçirilerek, önceki programlara yönelik eleştiriler de dikkate alınarak, program anlayışı değiştirilmiş ve müfredatlar yenilenmiştir.

Bu çalışmada yapılandırmacı yaklaşımla yeniden düzenlenen ve önceki programlarla karşılaştırıldığında köklü değişiklikler getiren, 2005 Coğrafya Öğretim Programının uygulayıcısı olan dolayısıyla programın olumlu ve eksik yönlerini bilen öğretmenlerin, program hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaca bağlı olarak çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt problemler

1- Coğrafya öğretmenlerinin 2005 yılında uygulamaya konulan Coğrafya Öğretim Programının geneli hakkındaki düşünceleri nelerdir?

2- Coğrafya öğretmenlerinin, öğrencilerin 2005 Coğrafya Öğretim Programındaki kazanımları anlamaları ve bunlara ilişkin etkinlik yazma/oluşturma ile ilgili düşünceleri nelerdir?

3- Coğrafya öğretmenlerine göre, 2005 coğrafya öğretim programının öğrenme-öğretme süreci, klasik coğrafya öğretiminden farklılaşmakta mıdır?

4- Coğrafya öğretmenlerine göre, 2005 coğrafya programının öğrencilere kazandırılmak istenen coğrafi bakış açısının amacına ulaşılabilirliği bakımından olumlu olumsuz yönleri nelerdir?

5- Coğrafya öğretmenlerinin 2005 yılında düzenlemesi yapılan coğrafya öğretim programının dayandırıldığı yapılandırmacılık yaklaşımını coğrafya öğretimine katkısı bakımından değerlendirmeleri ne düzeydedir?

YÖNTEM

Bu araştırmada programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin bazı nitelikleri ile program hakkındaki görüşleri ilişkilendirilerek hem nicel, hem nitel verilere dayalı bir çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli Avcılar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı liselerde görev yapmakta olan 30 coğrafya öğretmeni oluşturmaktadır.

Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenlerin Bazı Nitelikleri

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 18'i erkek, 12'si bayan olup, 10'u Eğitim fakültesi coğrafya öğretmenliği, 16'sı Fen-Edebiyat fakültesi coğrafya bölümü mezunudur. Coğrafya öğretmenleri öğretmenlik süresi bakımından gruplandırıldığında %66'sinin 10 yıl üzeri, %20'sinin 1-3 yıl arasında geri kalan yaklaşık %13'ünün 4-10 yıl arasında öğretmenlik tecrübesine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin yaklaşık %73'ü göreve başladıktan sonra hizmet içi eğitime katılmışken, yaklaşık % 27'si hizmet içi eğitimi almamıştır. Burada ifade edilmesi gereken bir başka husus araştırma grubunu oluşturan öğretmenlerin hiç birinin yeni uygulamaya konulan coğrafya programın nasıl uygulanacağı ile ilgili bir kurs veya hizmet içi eğitimden geçmemiş olmasıdır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 6'sının lisans eğitimi üzerine yüksek lisans ve doktora çalışması yaptığı anlaşılmaktadır. Düzenli olarak popüler coğrafik magazin dergisi alanların oranı %7'iken, ara sıra alıyorum diyenlerin oranı %53 ve almayanların oranı %40'tır. Üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanı ile ilgili bilimsel (Alan bilgisi ve öğretim konusunda) gelişmeleri her zaman takip edenlerin oranı yaklaşık %27'iken, seyrek %47 ve çok seyrek diyenlerin ise oranı %27'dir. Öğretmenlerin yaklaşık %7' si üniversitelerdeki coğrafya öğretiminde meydana gelen gelişmelerin coğrafya öğretiminin kalitesini artırdığı, %33'ü kısmen geliştirdiğini düşünürken %60'nın bu konuda fikri olmadığı tespit edilmiştir.

Genel olarak ilk ve ortaöğretim programlarında meydana gelen değişimin gelecek 10 yılda öğretimin kalitesini nasıl etkileyeceği konusunda öğretmenlerin iyimser olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda öğretmenlerin yaklaşık %14'ü öğretimin kalitesi gelişmeyecek veya fikrim yok derken %13'ünün çok gelişeceği, %73'ünün kısmen gelişeceği fikrine sahip olduğu dikkati çekmektedir. Yeni müfredat hakkında görüşleri alınan öğretmenlerin coğrafya öğretiminin sorunlarını bilip bilmedikleri konusunda fikirleri alınmak üzere "coğrafya öğretimindeki sorunları ve bunların sebeplerini bilmeniz hakkında kendinizi değerlendirirseniz ne söyleyebilirsiniz?" önermesini çalışma

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

grubunu oluşturanların %20'si tamamen biliyorum, %73'ü kısmen biliyorum, %7'si ise fikrim yok diye cevaplamıştır.

Veri Toplama Araçları

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya öğretim programı ile ilgili görüşlerini belirlemeyi hedefleyen bu çalışmada kullanılan nicel veriler, öğretmenlerin bazı niteliklerini belirlemek amacı ile oluşturulan anket soruları ile toplanmıştır. Çalışmanın nitel boyutunu oluşturacak veriler ise, uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara verilen cevaplardan elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Anket sorularından elde edilen veriler bilgisayar ortamında işleme tabi tutularak frekanslar belirlenmiş, bunlar açık uçlu soruların analizi ile oluşturulan değerler ile ilişkilendirilip yorumlanarak, içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca görüşmelerden elde edilen bilgiler sınıflandırılıp tablolar haline getirilmiştir. Bu tablolar, açık uçlu sorulara verilen cevapların maddeler halinde gruplandırılması ile oluşturulan tablolarla birleştirilmiştir. Açık uçlu sorulardan elde edilen bilgiler ile görüşme sonunda elde edilen bilgiler kullanılarak, her alt problemle ilgili tablolara son şekli verilmiş ve bu tablolar yorumlanmıştır. Anket soruları ile tespit edilen öğretmenlerin mesleki nitelikleri tablolar yorumlanırken ilişkilendirmeler yapılarak kullanılmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sonuçları araştırma grubunu oluşturan öğretmenlerin görüşleri ve çalışmanın yapıldığı 2007-2008 güz dönemi ile sınırlıdır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada öğretmenlere birinci olarak “2005 yılında uygulamaya konulan coğrafya öğretim programının geneli hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenler soruya ilişkin olumlu ve olumsuz 71 görüş belirtmiştir. Bu sorunun yanıtı olan öğretmen görüş ve frekansları Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü gibi coğrafya öğretmenlerinin 2005 coğrafya programı hakkındaki düşüncelerinin genel olarak olumlu olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma konusu olan programın öğrenciyi *ezbercilikten uzaklaştırdığını (6)*, *Öğrenciyi merkeze aldığını (5)*, *İyi düşünülmüş, kapsamının iyi belirlendiğini* belirtenlerin yanında; *öğrenme açısından verimli (4)* ve *araştırmaya yönelttiğini* belirtenler de vardır. Bu konuda 8 yıllık öğretmenlik tecrübesi olan, üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanı ile ilgili gelişmeleri yakından takip eden bir öğretmen “önceki programa göre, öğrencinin daha kolay anlayabileceği, aynı zamanda daha zevkli ama öğrencinin yapması gereken çok etkinliğin olduğunu” ifade etmektedir. Olumlu görüş belirtenlerin yanında olumsuz olarak program hazırlanırken **acele davranıldığı, eksikler olduğu (15), konuların fazla sürenin yetersiz olduğu ile öğrencilerin programa hazır olmadığına** dikkat çekenler de vardır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğretmenlerin yeni uygulamaya konulan 2005 coğrafya öğretim programının geneli hakkındaki düşünceleri

	f
Acele davranılmış, eksikleri var	15
Bilgiler ve konular fazla, süre yetersiz	9
Öğrenci programa hazır değil	7
Ezberden uzaklaşmış	6
Öğrenciyi merkezli	5
İyi düşünülmüş, genel olarak kapsamı iyi	4
Öğrenme açısından verimli	4
Araştırmaya yöneltiyor	4
Konuların devamlılığını kesintiye uğratiyor	3
Öğrencinin daha kolay anlayabileceği bir program	3
Öğrencinin yapması gereken etkinlikler var	3
Günlük hayatta kullanılacak beceri kazandırmaya yönelik	2
Daha zevkli	2
Dersleri destekleyecek kaynak sıkıntısı var	2
Konu tekrarları var (Lise 3, Lise 2'nin tekrarı gibi)	2
Toplam	71

Örneğin; 3 yıllık öğretmenlik tecrübesine sahip, üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanı ile ilgili gelişmeleri çok seyrek takip eden, ilk ve orta öğretimdeki program değişikliklerinin gelecek 10 yılda öğretimin kalitesini geliştirmeyeceğini düşünen bir öğretmen, yenilenen coğrafya programının “üzerinde çok fazla düşünülerek ve zaman harcanarak hazırlanan bir program olduğunu sanmadığımı” ifade

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

etmektedir. Programın geneli hakkındaki düşüncelerini ifade edenlerden aceleci davranıldığını ve konuların fazla, sürenin yetersiz olduğunu savunan öğretmenlerin 10 yıl ve üzeri öğretmenlik tecrübesine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Alanında tezli veya tezsiz yüksek lisans yapmış öğretmenler ise genel olarak programın kapsamının iyi, öğrenciyi araştırmaya yönelttiği, günlük hayatta kullanılacak beceriler kazandırmaya yönelik olduğu düşüncesindedir.

Araştırmada öğretmenlere ikinci olarak, “Öğrencilerin 2005 coğrafya öğretim programındaki kazanımları anlamaları ve bu kazanımlara ilişkin olarak etkinlik yazma ve oluşturma ile ilgili düşüncelerinin neler olduğu? soruldu. Öğretmenler soruya ilişkin 22 görüş belirtmiştir. Bu görüşlerden cevaplardan hareketle Tablo 2. oluşturulmuştur. Tablo 2’den de görüleceği gibi öğretmenler, etkinliklerin bu programın hedeflediği becerilerin kazandırılmasında **en can alıcı noktayı** oluşturduğu düşüncesindedir. Ayrıca, etkinliklerin **kazanımları pekiştirdiği ve konuların anlaşılabilirliğini sağladığına** vurgu yapılmaktadır. Eğitim fakültesi mezunu, 10 yıllık meslekî deneyimi ve yüksek lisans derecesine sahip olan bir öğretmen kazanımlar ve etkinlik oluşturma ile ilgili olarak “*kazanımlarla ilgili etkinlik oluşturulmasının konuların en can alıcı noktasını içerdiğini, etkinlik oluşturma ile kazanımların pekiştirildiğine*” dikkat çekmektedir. Ancak etkinlik oluşturma konusunda bazı sıkıntıların olduğu da anlaşılmaktadır. **Zamanın sınırlı olması hem etkinlik oluşturmaya engellemekte hem de sınıfların kalabalık olmasından dolayı denetlemeyi güçleştirmektedir.** Ayrıca bazı etkinliklerin sınıf ortamında yapılmaya uygun olmadığına ve etkinlik çalışmalarının öğrencilerde bıkkınlık yarattığına da dikkat çekilmektedir (Tablo 2).

Araştırmada öğretmenlere üçüncü olarak “2005 yılında uygulamaya konulan coğrafya öğretim programının öğrenme-öğretme süreci bakımından klasik coğrafya öğretiminden nasıl farklılaştığı hakkındaki düşüncelerinin neler olduğu?” sorusu yöneltmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin 2005 coğrafya öğretim programındaki kazanımları anlamaları ve bunlara ilişkin etkinlik yazma/oluşturmayla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

	f
Etkinlik oluşturulması kazanımların en can alıcı noktasını oluşturur, kazanımlar pekişir, etkinlik oluşturulması konunun daha anlaşılır olmasını sağlar	7
Zamanın sınırlı oluşu etkinlik oluşturmayı engelliyor	4
Etkinlikler çok fazla, etkinlik çalışması öğrencilerde bıkkınlık yaratıyor	3
Analiz ve sentez yapabilirler	2
Sınıfların kalabalık olması denetlemeyi güçleştiriyor	2
Bazı etkinlikler sınıf ortamında yapılmaya uygun değil	2
Daha fazla etkinlik olmalı	2
Toplam	22

Tablo 3. Öğretmenlerin “2005 coğrafya öğretim programının öğrenme-öğretme süreci, klasik coğrafya öğretiminden hangi boyutlarda farklılaştığı” ile ilgili görüşleri

	f
Araştırmayı teşvik ediyor	12
Öğrenciyi merkeze alan, öğrenciyi aktif kılan bir program	9
Derse katılımı teşvik ediyor	5
Daha çok görselleşti	4
Etkinlikler öğrenmeyi pekiştiriyor	4
Ezbercilikten kurtardı	4
Klasik sistem gibi sıkıcı değil	3
Bilgi teknolojilerini kullanmayı teşvik ediyor	3
Analiz ve yorum yapmayı teşvik ediyor	3
Gözlem yapmayı teşvik ediyor	3
Yeni sistem uygulandıkça başarılı olacak	2
Yaparak yaşayarak öğrenmeyi teşvik ediyor	2
Toplam	54

Araştırma grubunun 2005 Coğrafya Öğretim Programının öğrenme-öğretme süreci bakımından klasik coğrafya öğretiminden nasıl farklılaştığı ile görüşleri gruplandırılarak Tablo 3’de görüldüğü gibi, yeni coğrafya programının klasik coğrafya öğretiminden farklılığına vurgu yapan toplam 54 görüş ifade edilmiştir. En önemli farklılaşmanın uygulanmakta olan programın **araştırma (12) ve derse katılımı (5) teşvik ettiği, öğrenciyi merkeze alarak aktif kıldığı (9)** yönündedir. Önceki dönemde coğrafya dersleri ilgili en önemli şikâyetlerden biri **ezber dersi** olduğu idi (Engin, Akbaş ve Gençtürk, 2003, Şahin, 2001, Akbulut, 2004). Yeni programın coğrafya dersini **ezbercilikten kurtardığı (4), görselleştirdiği (4) ve analiz ile yorum yapmayı** teşvik ettiği öğretmen

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

görüşlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca **bilgi teknolojilerini kullanma ile yaparak yaşayarak öğrenmeyi teşvik** etmesi önceki programla en önemli farklılıklardandır (Tablo 3). 10 yıllık mesleki tecrübesi olan, üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanı ile ilgili bilimsel gelişmeleri seyrek takip eden ve program değişikliklerinin öğretimin kalitesini çok geliştireceğini düşünen bir öğretmene göre; “*eski program araştırmayı değil, belletmeyi ön planda tutuyordu. Öğretmen ve ders kitabı bilgiyi sunan konumda idi*”. Eğitim fakültesi mezunu, 12 yıllık mesleki tecrübeye sahip, derslerinde bilgi teknolojilerinden faydalanan, coğrafya öğretimindeki sorunları kısmen bildiğini ifade eden bir başka öğretmen ise yeni programın “*araştırma, sorgulama, bilgi teknolojilerinde yararlanmayı gerektiren, soru sorma, bilgiyi öğrencinin kendisinin bulması, yaparak yaşayarak öğrenmeyi teşvik etmesi bakımından klasik coğrafya öğretimi ve programından*” farklılaştığını ifade etmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlere göre 2005 coğrafya programının öğrencilere kazandırılmak istenen coğrafi bakış açısının amacına ulaşılabilirliği bakımından olumlu yönleri	
	f
Öğrenci merkezli	8
Araştırmaya yönlendiriyor	6
Ezbercilikten uzak bilgi yüklemekten öte yaparak yaşayarak öğrenmeye yönelik	5
Sorgulamayı teşvik ediyor	5
Kazanımların kalıcılığını sağlıyor	4
Herkese coğrafi bakış açısı kazandırmayı hedefliyor	3
Aktif öğrenme yaşamı oluşturuyor	3
Coğrafyanın hayatın bir parçası olduğunu öğretiyor	3
Teknoloji kullanımını teşvik ediyor	3
Toplam	40

Bu çalışmada öğretmenlere dördüncü olarak 2005 Coğrafya Öğretim Programının öğrencilere kazandırılmak istenen coğrafi bakış açısının amacına ulaşılabilirliği bakımından olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenler bu soruya ilişkin olarak 40 olumlu, 24 olumsuz görüş belirtmiştir. Yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olarak hazırlanan program öğrenci aktivitesini ön plana çıkarmayı hedeflemektedir. Bunun öğretmenler tarafından da görüldüğü ve önceki

programla kıyaslandığında en önemli olumlu yönün öğrenci merkezlilik olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4). Programın **öğrenci merkezlik (8) yanında öğrencileri araştırmaya yöneltmesi (6), yaparak yaşayarak öğrenmeyi hedefleyen (5)** bir program olması, **kazanımların kalıcılığı ve coğrafyanın hayatın bir parçası olduğunu öğretmesi** başlıca olumlu yönler arasında sayılmaktadır. Araştırma grubunu oluşturan öğretmenlerin 8/10'u programın geneli için farklı yönlerden olmak üzere programla ilgili olumlu görüş belirtmiştir. Olumlu görüş bildirenlerden 10 yıllık mesleki tecrübeye sahip, Fen-Edebiyat fakültesi coğrafya bölümü mezunu, hiç hizmet içi eğitim almamış, derslerinde bilgi teknolojilerini kullanmayan, üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanı ile ilgili bilimsel gelişmeleri çok seyrek takip eden bir öğretmenin programla ilgili olumlu düşüncesi şöyledir “*herkesin coğrafyacı olması gibi bir zorunluluk yok ama hangi meslek sahibi olursa olsun coğrafi bir bakışın olması gerekiyor, bence bu program bunu sağlaması bakımından olumludur*”.

Olumsuzluklara bakıldığında programın içeriği ile ilgili olumsuz görüş olmadığı, beyan edilen olumsuzlukların program dışı ve programın uygulanması ile ilgili konularda olduğu dikkati çekmektedir. Olumsuzlukların başında yeni sisteme alışık olmayan öğrencilerin programı benimsememiş olmaları gelmektedir. Tablo 5'ten de anlaşılacağı gibi **sisteme alışık olmayan öğrenciler (9)** öğretmenler tarafından coğrafi bakış açısının kazandırılmasında en önemli olumsuzluk olarak görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlere göre 2005 coğrafya programının öğrencilere kazandırılmak istenen coğrafi bakış açısının amacına ulaşılabilirliği bakımından olumsuz yönleri	
	f
Sisteme alışık olmayan öğrenciler sevmiyor	9
Okullarda teknolojinin yetersizliği	4
Öğretmenlerin sistemi bilmemesi	3
Süre yeterli olmaması	3
Uygulama için alt yapının yetersizliği	3
Sınıfların kalabalıklığının uygulamayı zorlaştırması	2
Toplam	24

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

Tablo 1 ve Tablo 5’de verilen bulgular birlikte değerlendirildiği zaman, okullardaki *bilgi teknolojileri ve altyapı yetersizliği, ders kapsamına alınan konuların fazla ama ders için ayrılan sürenin azlığı, konuların devamlılığının kesintiye uğraması, bazı konuların tekrarlanması ve öğretmenlerin sistemi tam olarak bilmiyor olmaları*, programla ilgili başlıca olumsuzluklar olarak görülmektedir.

Bu araştırmanın “*Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenlerin Bazı Nitelikleri*” bölümünde ifade edildiği gibi öğretmenler yeni programın uygulamasına yönelik her hangi bir hizmet içi eğitim almadıklarını belirtmişlerdi. Sıralanan olumsuzluklar içinde bu durumun “öğretmenlerin sistemi tam olarak bilmiyor olmaları” ifadesiyle yer bulması yeni programın uygulanmasına yönelik hizmet içi eğitimi zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında programa yönelik olumsuz görüşe sahip öğretmenlerin mesleki nitelikleri incelendiğinde ise, % 75’inin 10 yıl üzerinde kıdeme sahip oldukları, %80’inin üniversiteden mezun olduktan sonra kendi alanları ile ilgili bilimsel ve öğretim konusundaki gelişmeleri takip etmediği, ayrıca bunların popüler coğrafik yayınları takip etmedikleri de anlaşılmaktadır. Öğretim programı hakkında olumsuz görüş belirtenlerin tamamının, “Coğrafya öğretimindeki sorunları ve sebeplerini bilmeniz konusunda kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?” şeklindeki soruya, “Sorunları ve sebeplerini kısmen biliyorum.” diye cevap vermeleri yukarıda hizmet içi eğitime yönelik yaptığımız vurguyu desteklemektedir.

Araştırmada coğrafya öğretmenlerinden 2005 yılında düzenlemesi yapılan coğrafya öğretim programının dayandırıldığı yapılandırmacılık yaklaşımını coğrafya öğretimine katkısı bakımından değerlendirerek, yeni programı en düşük 1, en yüksek 5 olmak üzere puanlaması istenmiştir.

Puan	f	%
1	2	6,7
2	-	-
3	16	53,3
4	8	26,7
5	4	13,3

Toplam	30	100,0
--------	----	-------

Tablo 6'dan da görüleceği gibi iki öğretmen (%6) 1 puan verirken, 16 öğretmen (%53) 3 puan, 8 öğretmen (%27) 4 puan ve 4 öğretmen (%13) 5 puan vermiştir. Genele bakıldığında puanlamanın 3 ve üzerinde olmasının programın tamamına yönelik olumlu bakış açısıyla uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Programın coğrafya öğretimine katkısı bakımından 4 ve 5 puan verenlerin ortak özellikleri arasında, öğretmenlikte 10 ve üzeri meslekî kıdemleri olduğu, 4'ünün tezli ve tezsiz yüksek lisans programını tamamladığı ve hizmet içi eğitimden geçmiş olanlardan meydana geldiği anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın bütünlüğü içinde coğrafya öğretmenlerinin 2005 coğrafya programı hakkındaki düşüncelerinin genel olarak olumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca 2005 öncesi uygulanan coğrafya öğretim programı ile karşılaştırıldığında coğrafya derslerinin bir öğretim programına kavuştuğu da anlaşılmaktadır. Çünkü Buldan, Oban ve Bilgin (2003) tarafından yapılan bir çalışmada 2005 öncesi programla ilgili şu tespit dikkati çekmektedir: “Bugüne kadar uygulanan öğretim programlarında niçin coğrafya eğitimi yapıldığını, genel amaçlar, ünitelere göre dersin amacı ve bu amaçların hedef davranışları, konuların işlenişi, öğretim yöntemleri, öğretim araç gereçleri, ünitelere göre önerilen ders saatleri ve değerlendirme soruları düzenlenmemiştir. Bu esikler nedeniyle coğrafya ders programları eğitim programı özelliği taşımamaktadır”.

Öğretmenlerin nitelikleri ile programa olumlu bakış arasında ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Alanında tezli veya tezsiz yüksek lisans yapmış öğretmenler ise genel olarak programın kapsamının iyi, öğrenciyi araştırmaya yönelttiği, günlük hayatta kullanılacak beceriler kazandırmaya yönelik olduğu düşüncesindedir.

Öğretmenler etkinliklerin bu programın hedeflediği becerilerin kazandırılmasında *en can alıcı noktayı* oluşturduğu düşüncesindedir. Ayrıca, etkinliklerin *kazanımları pekiştirdiği ve konuların anlaşılabilirliğini sağladığına* vurgu yapılmaktadır. Bu tespit yeni programın amaçlarından biri olan “öğrencilerin kazanımları istenen bilgi ve

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

becerileri sınıf içi etkinliklerle kazanmaları ve bilgiyi farklı durumlara transfer” hedefine de uygundur (TTKB, 2005).

Önceki dönemde coğrafya dersleri ilgili en önemli şikayetlerden biri ezber dersi olduğu ve araştırmayı değil, belletmeyi ön planda tuttuğu idi (Taş, 2008., Tümertekin ve Özgüç, 2002., Arı, 2008., Akbulut, 2004., Başibüyük ve Çıkılı 2002). Öğretmenlere göre 2005 programının önceki programlardan en önemli farklılığı, uygulanmakta olan programın araştırma ve derse katılımı teşvik etmesi ve öğrenciyi merkeze alarak aktif kılmasıdır.

2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programına göre öğretmenin, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak çeşitli öğrenme ve öğretme tekniklerini bilmesi, uygulaması gerekmektedir. Öğretmenin dersi işlerken yapılandırmacı yaklaşıma uygun anlatım, tartışma, ortak öğrenme, problem tabanlı öğrenme, araştırmacı öğrenme gibi birçok tekniği uygulaması beklenmektedir (Demiralp, 2007). Ancak “*Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenlerin Bazı Nitelikleri*” bölümünde ifade edildiği gibi öğretmenler yeni programın uygulamasına yönelik herhangi bir hizmet içi eğitim almadıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla programın uygulamasına yönelik olumsuzluklardan biri “öğretmenlerin uygulanmak istenen/uygulanan sitemi tam olarak bilmiyor olmaları olarak tespit edilmiştir.

Öğretmenlere göre, 2005 Coğrafya Öğretim Programı kapsamında coğrafi bakış açısının öğrencilere kazandırılması amacına ulaşılabilirliği bakımından ileri sürülen olumsuzlukların program dışı ve programın uygulanması ile ilgili konularda olduğu dikkati çekmektedir.

Akyol (2003) tarafından yapılan bir araştırma sonuçları öğrencilerin coğrafya dersinin gerekliliğine ve bu dersin yaşamla bağlantısı olduğuna inandığı, fakat bu bağlantının nasıl kurulacağını bilemediklerini tespit etmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenler bu konuda önemli bir değişim olduğunu, programın yaparak-yaşayarak öğrenmeyi hedefleyen, kazanımların kalıcılığı ve coğrafyanın hayatın bir parçası olduğunu öğretmeyi hedeflediği görüşündedir. Ayrıca öğretmenlere göre “herkesin coğrafyacı olması gibi bir zorunluluk olmadığı ama hangi meslek sahibi olursa olsun coğrafi bir bakışın olması gerektiği” düşüncesini bu program kazandırmaktadır.

Yeni öğretim programına göre, öğrencinin rolü ve sorumluluğu değişmiştir. Programın amacı “öğrenenlerin yeni bir öğrenme sürecinde, bilgi ve yaşantıları üzerine öğrenecekleri yeni durumları uygulayarak her iki bilgiyi zihinlerinde birleştirerek yeni bir anlama düzeyi oluşturmaktır” (Yanpar, 2006). Ancak 2007-2008 öğretim yılında liselerde öğrenim görmekte olan öğrencilerin sisteme alışık olmadığı öğretmenler tarafından ifade edilmektedir.

Okullarda ders kitaplarının en temel ders araç ve materyali haline getirilmiş olması önceki programın en önemli sorunlarından biriydi (Demiralp, 2007). Öğretmen ve ders kitabının bilgiyi sunan konumda olmaktan çıktığının tespiti bu çalışmanın önemli sonuçlarından biridir.

Coğrafya öğretmenlerinin, 2005 yılında düzenlemesi yapılan coğrafya öğretim programının dayandırıldığı yapılandırmacılık yaklaşımının, coğrafya öğretimine katkısının olumlu olduğu yönündeki düşüncelerin bunun programın geneline yönelik bakış açısıyla uyumluluk gösterdiği de dikkati çekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ajibade, L. T ve Raheem, U.A. (1999). A Reappraisal Of Fieldworks As A Teaching Metod İn Geography, Department of Geography, University Of Ilorin, Nigeria. (<http://www.ijeunilorin.net/june1999>)
- Akbulut, G. (2004). “Coğrafya Öğretimi ve Yaratıcı Düşünce” C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 28, No: 2, 215-223.
- Akengin, H. (2007). “Eğitim Programlarında Coğrafyanın Yeri Nedir? Coğrafya Nasıl Öğretilmelidir?” İlköğretimde Alan Öğretimi Ed: Ayla Oktay- Özgül Polat Unutkan. Morpa, İstanbul.
- Akinoğlu, O. (2005). “Coğrafya Eğitiminin Etkililiği ve Sorunları” Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 12, sh. 77-95, İstanbul.
- Akyol, Ç. (2003). “Coğrafya Eğitiminde Temel Sorunlar” I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir), Tebliğler s. 32-38, MEB ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Ankara.
- Arı, Y. (2008). “Coğrafyayı Neden Çok Boyutlu Olarak Tanımlama ve Öğretmeye İhtiyaç Vardır?” Editörler: Ramazan Özey, Ali Demirci, Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar. s. 1-22 Aktif Yayınevi, İstanbul.

**COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN YENİLENEN LİSE COĞRAFYA ÖĞRETİM
PROGRAMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

- Başibüyük, A. ve Çıkkılı, Y. (2002). “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularında Çalışma Yaprağı ve Dilsiz Harita Kullanımının Öğrenme Motivasyonu ve Başarısı Üzerine Etkisi” M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Sayı: 16, Sh: 29-38, İstanbul.
- Bell, D. (2005). Schools For the Roscoe Lecture Series In Liverpool. (www.citized.info/pdf/conferences/Citizenship_through_Geography.pdf)
- Buldan, İ., Oban, R. ve Bilgin, A. (2003). “Lise I/9. Sınıf Coğrafya Eğitim Programlarının İçerik ve Zaman Açısından Değerlendirilmesi, Avrupa Birliği Ülkeleriyle (İngiltere Örneği) Karşılaştırılması” I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir), Tebliğler Sh: 26-31, MEB ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Ankara.
- Demiralp, N. (2007). “Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı” Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt: 15, No: 1.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). “Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Bilig, Güz sayı 31, sh 71-84.
- Doğanay, H. (2002). Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Engin, İ., Akbaş, Y. ve Gençtürk, E. (2003). “I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programındaki Değişimler” Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 157, Ankara.
- Gümüş, N. (2004). “1941’den Günümüze Türkiye’de Orta Öğretim Coğrafya Öğretim Programlarındaki Değişiklikler” I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs 2003 İzmir), Tebliğler Sh: 80-92, MEB v Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dekanlığı, Ankara.
- Leaf, D. (1996). “Cognitive Acceleration in Geographical Education” Ed: Tilbury, D. ve Williams, M. Sh: 144-153 Routledge, London.
- Öztürk, Ç. (2004). “Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem Ve Teknikleri Kullanabilme Yeterlilikleri” Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt 5, Sayı 2, sh: 75-83.
- Saban, A. (2002). Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim. Nobel Yayın ve Dağıtım. Ankara.

- Şahin, C. (2001). Türkiye’de Coğrafya Öğretimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Taş, H. İ. (2008). Zihin Haritaları, Harita Okuma Becerisi ve Görselleştirme, Editörler: Ramazan Özey, Ali Demirci, Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2000). COĞRAFYA Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar. Çantay Kitabevi. İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N., (2002). Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi. İstanbul.
- TTKB. (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı 2005, MEB, Ankara.
- Yanpar, T. (2006). “Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırıcılık” (Ed. C. Öztürk) Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcılık Bir Yaklaşım. Sh: 88-102, PegemA yayınları, Ankara.
- Yaşar, O. (2005). “Türkiye’de Okutulan Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Ölçme Ve Değerlendirme Çalışmalarına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım” International Journal of Progressive Education, Volume 1, Number 2:, Sh: 9-30.